

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Mahmut Bin Şeyh Fahreddin'in Şükür-nâme Adlı Eserindeki Dinî Terimler Religious Terms In Mahmut Bin Şeyh Fahreddin's Work Named Şükür-nâme

Osman TÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
osmanturkgau@gmail.com.
Orcid ID: 0000-0002-9379-6225

Öz: Şükür-nâme Eski Anadolu Türkçesi döneminde Mahmud bin Şeyh Fahreddin tarafından Arapçadan Türkçeye çevrilmiş risale kitabıdır. Eser 7 ana bölümden oluşmakta olup her bölümde birbirinden farklı konular ele alınarak mensur biçimde yazılmıştır. Eser içerisinde tespit edilen dini terimler ayet ve hadislerle desteklenmiştir. Eser dinî konular üzerine kurulmuş olmakla birlikte eserin ana konusu namazdır. Metin içerisinde namazın dışında farklı konulara da değinilmiştir. Bu konular din açısından uygun olan ve olmayan kurallar, dini şahsiyetler, ibadet adları, Allah adını ifade eden unsurlar gibi konulardan oluşmaktadır. Eser her ne kadar dinî bir içeriğe sahip olsa da mütercim eserinde sade bir dil kullanmıştır. İslamiyetin etkisiyle eserde Arapça ve Farsça kelimeler fazla gibi görense de aslında eserde Türkçe kelimelerin sayısı daha fazladır. Bu dönemde yazılmış diğer dinî içerikli eserlere göre Şükür-nâme bir ilmihal kitabı biçiminde yazıldığı için bu yönüyle diğer eserlerden ayrılmaktadır. Dinî bir eser olduğu için eserde dinî terimlerin fazlalığı söz konusudur. Bu çalışmada Mahmud bin Şeyh Fahreddin'in Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'nde yazmalar 103 nolu nüshasında yer alan dinî terimler tespit edilmiş ve bu terimler çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Terimler, kökenlerine göre değerlendirilmiş ve terimlerin sayıları belirlenmiştir. Eserde toplam 174 dinî terim bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şükür-nâme, Mahmud bin Şeyh Fahreddin, Eski Anadolu Türkçesi, dinî terimler.

Abstract: Şükür-nâme is a small treatise translated from Arabic to Turkish by Mahmud bin Sheikh Fahreddin during the Old Anatolian Turkish period. The work consists of 7 main chapters and it is written in prose by dealing with different topics in each chapter. The religious terms identified in the work are supported by verses and hadiths. Although the work is based on religious subjects, the main subject of the work is prayer. Apart from prayer, different subjects are also mentioned in the text. These topics consist of topics such as appropriate and inappropriate rules in terms of religion, religious figures, names of worship, elements expressing the name of Allah. Although the work has a religious content, the translator used simple language in his work. Although Arabic and Persian words seem to be more in the work under the influence of Islam, the number of Turkish words in the work is actually higher. According to other religious works written in this period, Şükür-nâme differs from other works in this aspect because it was written in the form of a catechism book. Since it is a religious work, there is an excess of religious terms in the work. In this study, the religious terms in Mahmud bin Sheikh Fahreddin's copy number 103 of the manuscripts in Sivas Ziya Bey Library were determined and these terms were examined in various aspects. The terms were evaluated according to their origins and the numbers of the terms were determined. There are 174 religious terms in the work.

Keywords: Şükür-name, Mahmud bin Şeyh Fahreddin, Old Anatolian Turkish, religious terms.

GİRİŞ

Şükür-nâme adlı eserin müellifi Mahmûd bin Şeyh Fahreddîn'dir. Taranan kaynaklar arasında müellife dair herhangi bir bilgi bulunmamıştır. Müellif hakkındaki bilgi eserdeki sınırlı verilerden ibarettir. Müellif eserde kendisinden söz ederken "*bu fakîr [ü] hakîr Mahmûd bin eş-Şeyh Fahre'd-dîn (1b/4-5), ben bî-çâre, mücrim kulına (1b/7), bu fakîr ü hakîr (20b/13)*" gibi ifadeler kullanmıştır. Tarihî kaynaklarda müellifin hangi tarihler arasında yaşadığı hususunda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Eserin telif tarihi, nerede ve ne zaman yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir (Ağzitemiz, 2019: 12).

Şükür-nâme'nin imla, fonetik ve morfolojik hususiyetleri göz önünde bulundurulduğunda eser bu dönemin fonetik ve morfolojik özelliklerini temsil etmektedir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde (13-15.yy) yazılmış olduğu söylenebilir.

Şükür-nâme adlı eser Mahmûd bin Şeyh Fahreddîn'in Arapçadan Türkçeye tercüme ettiği farklı konuları içerisinde bulundurulur. Müellif, eseri Arapçadan tercüme ettikten sonra kitabın adını Şükür-nâme olarak belirlemiştir. "*Va'llāhu qarībün mücib kitābuñ adın Şükür-nâme kodum.*"(2a/5-6).

Müellifin bu kitabı kaleme almasındaki asıl amacı, Müslümanların dinî vazifelerini yerine getirirken dikkat etmeleri gereken konular hakkında bu eserden faydalanmaları ve daha sonra müellifine dua etmeleridir. Mahmûd bin Şeyh Fahreddîn, kitabı yazma amacını eserde yer alan şu ifadelerle açıklamaktadır: "*Ben bî-çâre mücrim kulına oğlancuqlar virdi. Hâfız kelim kıldı. Anlaruñ-çün bir muhtaşar kitāb te'lif-idi virdüm ki evvel göñüllerine Allāh ve Resūlu'llāh muhabbeti girsün içün ve i'tikādları evvel emrden muhkem olsun içün anda bir nice mesā'il yazdum-ıdı. (1b/7-1b/11)*" (Ağzitemiz, 2019: 12).

Müellifin bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kitabı tercüme etmesindeki maksat, evlatlarının gönlüne Allah ve Resulullah sevgisini yerleştirmektir. Bunun yanında onların itikatlarının (inançlarının) en baştan kuvvetli olmasıdır.

Mahmûd bin Şeyh Fahreddîn'e ait Türkiye'de toplam 9 adet Şükür-nâme bulunmaktadır. Türkiye'deki nüshalarından başka eserin bir tane de Polonya'da nüshası mevcuttur. Sivas nüshası Şükür-nâmenin giriş kısmı olup dinî meselelerden genel çerçevede bahseden ilk bölümdür (Ağzitemiz, 2109: 12).

Söz varlığı, eser içerisinde muhtevayı belirleyen en önemli alandır. Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük dağarcığı, kelime hazinesi; söz dağarcığı ise, bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü (TDK, 2005: 1807, 1805) şeklinde açıklanmaktadır. Bir eser içerisinde bulunan sözcükler, o eserin temasını da şekillendirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen eser dinî içerikli bir yapıya sahip olmakla birlikte içerisinde bu alana ait bulunan sözcükler tespit edilmiştir. Her sözcük kullanıma yöneliktir ve kullanıldığı bağlam içinde anlam kazanır (Karadüz, 2009: 641). Dili etkili ve özenli kullanmak, sahip olunan sözcük dağarcığı ile bağlantılıdır. Kelime dağarcığı, bir bireyin kullandığı sözcüklerin tümü (Vardar, 1998: 190), bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı (Korkmaz, 1992: 100) şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bir konuda hazırlanan metin, o konuyla ilgili seçilmiş sözcükleri yansıtır.

Terimler de söz varlığı içerisinde ele alınan ve ayrı bir öneme sahip olan sözcükleri temsil etmektedir. Belirli bir temaya sahip olan terimler, söz konusu temayı içeren söz varlığını temsil etmektedir. Bununla birlikte terim, tanımı, kullanımı, aldığı yapımla farklı bir özellik taşır ve bir ölçüde dilin öteki kelimelerinden ayırt edilebilir." (Zülfikar, 1991: 23). Dolayısıyla anlam yapısı bakımından terimler söz varlığının özel bir alanını teşkil eder. Bir dilin kelime hazinesi içerisinde terimlerin önemi göz ardı edilemez. Söz varlığı dili kullanan toplumun kültürünü, düşünce yapısını, dünya görüşünü yansıtan en önemli araçtır (Şahin, 2006: 124). Türk dili, gelişimini sürdürerek pek çok bilim dalında terim yapma yoluna girmiştir. Bilim dalları, özel kavramlara karşılık olan terim yapma ile ölçünlü bir dile, yüksek bir anlatım biçimine ve dil düzeyine ulaşabilir. Bundan dolayı, bilim dalının oluşturduğu terimler o bilim dalının gelişmişlik düzeyi ve temeli sayılır (Adıgüzel, 2022: 11).

Yapılan yeni keşifler, kavramı tanımlanmak için bilinçli ve kontrollü terim oluşturma eylemine götürür. Bilinçli ve kontrollü terim oluşturmada kast edilen dil bilimsel yöntemlere uygun bir biçimde var olan kaynaklardan ilgili kavrama uygun terim üretmek, var olan kaynakları değiştirmek veya

uyarlamak, yeni kaynaklar oluşturmak, yani türetmek veya ödünçleme yoluyla kazandırmaktır. Avrupa'da Rönesansla ivme kazanan terim oluşturma XV. ve XVI. Yüzyıllarda bağımsız bir disiplin olarak gelişimini sürdürdü (Adıgüzel, 2016: 21, 22).

Toplumunu etkileyen bütün olaylar ve toplumun değer yargıları söz varlığının içerisinde barınır. Toplum içerisindeki inanç sistemi, kültürden, örf, adet, gelenek ve görenekten bağımsız olamaz (Türk-Koç, 2022: 16).

YÖNTEM

Eldeki çalışmada kullanılan eserin asıl konusu namazdır. Namaz konusundan başka eserde çeşitli dinî mevzulara da değinilmiştir. Bu konular; İslam dininin uygun bulduğu eylemler, dini gereklilikler, ibadet adları, peygamber adları gibi başlıklardan müteşekkildir. Eserde işlenen her konunun akabinde o bölümle ilgili hadislere yer verilmiştir.

Çalışmada terimlere örnek olarak verilen metinler Mahmûd bin Şeyh Fahreddîn'in *Şükür-nâme* adlı çalışmasından alınmıştır. Terimlerden sonra, adı geçen çalışmanın dizininde yer alan anlamlarına tırnak işareti içinde yer verilmiş ve terimle ilgili gerekli görülen açıklamalar yapılmıştır. Madde başlarından sonra parantez içinde yer verilen rakamlar, terimin eserde kaç kere yer aldığını göstermektedir.

Dönemin söz varlığını büyük oranda bünyesinde barındıran bu dinî-tasavvufi eserde tespit edilen dinî terimler şu şekildedir.

BULGULAR

âbdest (6) Far. "Namaz vesaire için din icabına göre el, ağız, burun, yüz; dirseklere kadar kolları ve âşik kemiği üstüne kadar ayakları yıkama, kulaklara, boyuna ve başa mesh etme; abdest." *Her tamlası âbdest şuyunuñ bir firişte ola, kıyâmete degin anuñ-çun 'ibâdet eyleye. 9a/2-3; Altıncı faşl teyemmüm ve âbdest şıyanları bildürür. 19b/1.*

âbdest al- (4) F. + T. "İbadetten önce usulünce yıkanarak temizlenmek" *Her vaktde bir âbdest ala, namâzlar kıla. 6a/12*

âbdestsüz (1) F.+ T. "Abdesti olmayan, abdestsiz." *Eger cünübdür ve eger âbdestsüzdür mismil olur. 19b/10.*

'âbid (1) Ar. "İbadet eden, Allah'a kulluk eden." *Uçmağda yüce köşkler ve kendü didârın ol 'âbidlere yaraqladı. 2a/10.*

Âdem (6) (k.a) Ar. "İlk yaratılan insan ve peygamber; Hazreti Âdem." *Âdem peygamber 'aleyhi's-selâm uçmağdan çıkıcağ iki yüz yıl ağıladı, bu du'âyı okudu. 12b/14-13a/1; Âdem peygamber uçmağdan çıkıcağ teni qarardı, güneş ıssı ol nâzük tenini yağıdı. 18b/13-14.*

'afv (1) Ar. "Birinin suçunu bağışlama, affetme." *Kimi Allâh 'adlı-y-ıla girüp kimi Allâh 'afvı ile ve 'ilmi-y-le 'amel iden 'âlim şefâ'ati-y-ile uçmağa girecegine ve her eyü yavuz ve hayr şer Allâhu Te'âlâ tağdîri-y-ile ve dilegi-y-ile olduğına ve cemî' yaradılmış ne kim itse Tañrı Te'âlâ yaratduğı-y-ıla ve buyruğı-y-ıla olduğına göñlü bile inanmağdur. 3b/2-6.*

'ahd (1) Ar. "Söz verme, yemin." *Ata, ana göñlin yıkanı ve 'ahdına turtmayı ve muħanneş ve bu didüklerümüzüñ cemî'sine uçmağ harâmdur didi. 18a/1-2.*

âhir (1) Ar. " 'Bir evveli olmadığı gibi bir sonu da olmayan, her şeyden sonra kalacak olan' mânâsında esmâ-i hüsnadan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır." *Evveli ve âhiri mişli yokdur. 2b/5.*

âhiret (9) Ar. "Ölümden sonra gidilen yer, öbür dünya, bekâ âlemi." *Eger bunları bilmesey âhiretde ulu 'azâb olur. 2b/1-2; Dünyâda ħamd, 'âlem-i, âhiretde şefâ'at, 'âlemi anuñdur. 2b/13; Dünyâda kemħâ geyenler âhiret kemħâlarından maħrûm olalar. 20a/13.*

aħşam (6) "Akşam ezanı ve akşam namazı; akşam." *Aħşam namâzın ve vitri üç rek'at kıla, iki rek'atında taħıyyâta otura.10b/2-3; Kim ki aħşamdan şoñra altı rek'at namaz kılsa on iki yıl gündüz ta'âmın yimeyüp dün uyħusun uyumayan şevâbı virile. 11a/6-8.*

‘âlem-i âhîret (1) Ar. + Ar. “Ebedi âlem” *Dünyâda hamd, ‘âlem-i, âhîretde şefâ‘at, ‘âlemi anuñdur.* 2b/13.

‘aleyhi's-selâm (9) Ar. “Allah’ın selamı üzerine olsun’ anlamına gelen Arapça ibare.” *Peyğamber hazreti ‘aleyhi's-selâm eydür. 9a/1; Peyğamber hazreti ‘aleyhi's-selâm buyurur 11a/6; Peyğamber hazreti ‘aleyhi's-selâm bu iki günleri oruç tutardı. 18a/7-8.*

Allâh (10) Ar. “Kâinatı ve içindekileri yaratan yüce yaratıcı; Tanrı, Rab, Hak.” Allah’ın diğer isimleri ise Allah’ı tasvir eder (Karagöz, 2010: 23). *Allâh’a nice i‘tikâd itmek gerekdür ve peyğambere nice i‘tikâd itmek gerekdür, anı beyân ider. 2b/2-4; Allâh rahmet kılsun, ikindüden öñindin dört rek‘at sünnet kılna, aḥşamdan şoñra iki rek‘at sünnet kılna. 11a/4-5.*

Allâhu Ekber (6) Ar. “Allah en büyüktür.” anlamında olup Allah’ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın ve kâmetin de ilk cümlesini teşkil eden söz, tekbir.” *Er, âdem ve ‘avratlar çignine berâber götüre daḥı Allâhu Ekber diye, daḥı ellerin gögsi üzerine duta ve er, âdem göbegi altında elin bağlaya. 9b/1-3; Yüz subḥânallâh, yüz elhamdüli’llâh, yüz lâ ilâhe illa’llâh, yüz Allâhu Ekber dise yüz ḡul âzâd itmişçe, yüz deve Ka‘bede ḡurbân itmiş sevâbın vire.14a/7-9.*

Allâhu Te‘âlâ (12) Ar. “Yüce Allah, ulu Allah” mânâsına gelen bu söz Allah lafzı yerine ve saygı ifadesi olarak kullanılır. *Bilgil ki Allâhu Te‘âlâ birdür, şerîkden ve oğuldan ve kızdandan münezzehdür.2b/4-5; ‘İbâdetüñ evveli Allâhu Te‘âlâyı bilmekdür, andan îmânı bilmekdür, bunlar aşıldur. 2a/13; Tevbesini Allâhu Te‘âlâ gine kereminden ḡabûl idecek, aḡladı. 18b/1.*

‘amel (22) Ar. “Dinî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket.” *Diyeler kim biz senüñ eyü ‘amellerüñüz, geldük seni yalıñuz ḡomayavuz ve gevdeñi ḡurt ḡuşdan ḡoruyavuz. 4a/4-6; Oruçken her ne ‘amel itse biri yidi yüz olur. 19a/10; Müsülmân olana vâcibdür ki ‘amelini yoymaya. 19a/14.*

‘arefe (1) Ar. “Hicri Kameri Zilhicce ayının dokuzuncu günü, Kurban Bayramının ilk gününden önceki gün; arife”. *‘Arefe günü-çün dir. 18b/14.*

‘âşüre (2) Ar. (1) “1. Muharrem ayının onuncu gününde yapılan tatlı.” *Kim bir bölüğün ‘âşüre aşına ḡata, ol bayramda fitr biş yüz yigirmi dirhem buḡday ya biñ kırḡ arpa bahâsı borç olur. 6b/12-13; (1) “2. Arabî aylardan olan Muharrem ayının onuncu günü.” Kim ki bu üç günleri oruç dutsa Ḥaḡ Te‘âlâ gevdesini ve yüzünü dünyede ve âhîretde aḡ eyleye ve ammâ Zi‘l ḡa‘de ve Zi‘l ḡicce kiçi bayram ve ‘âşüre ve Recep bu aylaruñ pençşenbesini ve âzînesini ve âzîne irtesini bu üç gün oruç dutsa her üç gününe yüz yıllık oruç sevâbı virile, didi ḡazret-i Resûl. 18b/5-9.*

âyet (2) Ar. “Kur’an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.” *Ḥur‘ândan bir sûre veyâḡud üç âyet ḡoşa. 9b/6-7.*

Âyete‘l Kürsî (2) Ar. “Bakara suresinin 55. ayetidir.” *On kez şalavât eyide daḥı Âyete‘l Kürsî oḡuya, du‘â kıla.12a/11; Kim ki biş vaḡtda Âyete‘l Kürsî oḡusa uçmaḡa girmedügi hemân ölmedügi ve daḥı didi ki on şalavât getürse bir kişi bir ḡul âzâd itmişçe şevâbı vardur. 12a/14-12b/1-2.*

‘Âyişe (1) (k.a.) Ar. “614 yılında Mekke’de doğdu. Peyğamber Efendimizin (S.A.V) hanımı olduḡu için “ümmü‘l-müminin” ve Hazreti Ebubekir (ra)’ın kızı olduğundan “es- Sıddıka” ünvanlarıyla anılır.” *Ammâ bir du‘â daḥı peyğamber hazreti şalla‘l-lâhu ‘aleyhi ve sellem ‘Âyişe anamuza oḡretdügi du‘âdur. 12b/4-6.*

‘azâb (10) Ar. “Günah işleyenlere, kâfirlere ölüm sonrası verilecek olan ceza; cehennem azabı.” *Eger bunları bilmesee âhîretde ulu ‘azâb olur. 2b/1-2; Bir vaḡt namâz için seksen yıl cehennemde ‘azâb ideler. 16a/5.*

âzâd (5) Far. “Kurtulmuş, serbest olan; cehennem azabından kurtulmuş olmak.” *Ya‘nî beni rahmetüñle ‘azâbuñdan ḡurtar, bereketlerüñ rüzî kıł, uçmaḡ muştucısını işitdür, cehennemden âzâd eyle. 8a/12-14.*

âzâdli (1) F.+ T. “Azad edilmiş olan.” *Ḥaravaşuñ arḡası ve ḡarnı daḥı kişi ‘ayâlinüñ ve âzâdlunuñ eliyle yüzü, ayaḡı ‘avret degüldür. 9a/8-11*

bañla- (1) “Yüksek sesle bağırarak, ezan okumak.” *Cemî’ günâhlarını oruç yur, orucu fıtra yur ve amma mü’ezzin bañlayınca bile eyide. 7a/2-3.*

bâtil (2) Ar. “Geçersiz, hükümsüz; doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan.” *Bâkî dükeli ne varsa ve saçı bu a’zâlaruñ yarısı açuk olsa imâm Ebû Yûsuf’atında dört bölükde birinden ziyâde açuk olsa namâz bâtildur. 9a/10-12; Namâz içinde kıta gelse namâz bâtil olur, âbdest şımaz. 20a/3-4.*

biti “Amel defteri.” *Ya’nî bitimi sağ elüme vir, hesâbumı geñez kıl. 8a/5.*

Burâk (2) Ar. “Peygamberimizin Mirac’a çıkarken bindiği, özellikleri bilinmeyen binek hayvanı.” *Kiyâmet kopduğı sâ’at hûrlar geleler, öpe kuça uyaralar, Hâzretten yitmiş biñ firîşte gele Burâk getirüp bindüreler, hürmetle mahşere iledeleler. 4a/7-9; Peyğamber şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki kurbânuñuzu büyük idüñ, âhîretde Burâkuñuz olacağdur, aña bineceksiz. 6b/6-7.*

buyur- (7) “Emretmek, buyurmak.” *Peyğamber şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki kurbânuñuzu büyük idüñ, âhîretde Burâkuñuz olacağdur, aña bineceksiz. 6b/6-7; Hâk Te’âlâ şöyle buyurdu. 18a/2.*

câyiz (1) Ar. “Dinî yönden yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan, yasal; câiz.” *Eger vaşiyet itmeseler mîrâş-horlar anuñ-çun şadağa itseler bu kadar şahîh budur ki câyizdür. 5b/1-2.*

cehennem (21) Ar. “Dünyada iken Allah’ın emir ve yasaklarına uymayanların, öldükten sonra gidecekleri ve azab görecekleri yer; tamu.” *Bilüp ‘amel itmeyenlere cehennem va’de kıldı. 2a/10-11; Ol cehennemden çanağ çanağ iriñler içüreler. 17b/2.*

cehennemlik (1) Ar.+ T. “Öldükten sonra yerinin cehennem olduğu sanılan, cehenneme layık (kimse).” *Cehennemlikdür, ‘ameli kabûl degüldür, mel’undur ammâ hulki küçük az ‘ameli-y-le dün uyhusın uyumayup makâmına çıka, eyü hulki-ıla. 16b/10-11.*

cemâ’at (3) Ar. “Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü.” *Cemâ’atden kim varsa omuzındağı firîştehlere selâm vire. 10b/1; Kim ki yatsu namâzın ve irta namâzın dağı cemâ’at-ıla kılsa irtaeye degin ‘ibâdet itmişçe şevâb yazılır. 15b/13-14; Bu iki namâzda cemâ’ate gelmeyüp evinde kılan âşikâre münâfıkdur didi. 16a/1-2.*

cevâmi’-i kevâmil (1) Ar. “Peygamberimizin hazreti Ayşe’ye öğrettiği duanın adı.” *Bir du’â dağı peygamber hâzreti şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ‘Âyişe anamuza öğretdüğü du’âdur: (cevâmi’-i kevâmil) dirler. 12b/5-6.*

cum’a (2) Ar. “Cuma günü.” *Cum’a günü biñ şalavât getirse ve gündüzün ben kulağumla işidürem ve Hâk Te’âlâ on biñ rahmet kapusın açivire ve cum’a gicesi yüz şalavât getirse ve gündüzün biñ şalavât getirse yüz dürlü hâceti ki yitmişî âhîrete ta’alluğ, otuzı dünyâya ta’alluğ Allâh kabûl idivire didi. 14b/14-15a/1-4.*

dervîş (1) Far. “Tarîkâta girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsinin ıslâh eden, varlık iddiâsından geçip Allah’ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk’a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarîkat müntesibi.” *Bir dervîşe virmek gerekdür zekât niyyeti-çün incüden ve kıymet taşdan borç olmaz. 6b/2-3.*

dîdâr (1) Far. “Cenâbıhakk’ın müminlere vâdettiği görünüşü, tecellisi.” *Dünyâ hor olup ayağına gele ve dîdârum aña naşîb idem. 13a/6.*

dîn (6) Ar. “İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imânâ göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.” *Tañriñ kim ve peygamberüñ kim ve dînüñ nedür? 3b/9-10; Namâz dînüñ diregidür. 15b/11.*

dirilt- (1) “Öldükten sonra yeniden can vermek, canlandırmak.” *Yaradan ve rızık viren ve öldüren ve dirilden oldur. 2b/10-11.*

du’â (25) Ar. “Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.” *Oruç şıyıcak ne du’â kılsa kabûldür didi. 5b/3-4; Eger bu du’âlaruñ evvellerinde şalavât getirse şevâbı dağı çokdur. 8b/14-9a/1; On kez şalavât eyide dağı Âyete’l Kürsî okuya, du’â kıla. 12a/11.*

Duḥān (1) Ar. "Kur'an-ı Kerim'in 44. suresinin adı." *Ol ve kim ki Duḥān, Hā mīm okusa aḥşamda[n] soñra daḥı yitmiş biñ firişte gele şabāḥa dek anuñ-çun 'ibādet ideler. 15a/11-12.*

Ebū Yūsuf (1) (k.a) Ar. "Asıl adı Yakup b. İbrahim El-Ensaridir. 113/731 yılında Kufe'de doğdu. Hanefi mezhebinin imamı Ebu Hanifi'den sonra gelen büyük Hanefi fakihidir." *İmām Ebū Yūsuf katında dört bölükde birinden ziyāde açuḥ olsa namāz bāḫıldur. 9a/11-12.*

edeb (1) Ar. "Dâima Hakk'ın huzûrunda olduğunu bilerek bu huzûrun gerektirdiği şekilde davranma, kâinatta Allah'ın birliğini görerek bütün yaratılmışlara karşı saygılı olma." edeb sözcüğü namaz ibadetini yerine getirirken belirli bir saygı içerisinde olmayı ifade ettiği için dini terimler içerisinde değerlendirilmiştir. *Namāzı ḥuzû ile edeble kılasın; rukû'dan, secdeden bilüni toḡru kaldurasın.10a/6-7.*

elçi (1) "Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmek üzere insanlara gönderdiği peygamber." *Muḥammed Muştafā anuñ resûlidür, bize viribidügi elçidür, daḥı biş vaḫt namāz kılamak, zekāt virmek Ramazān orucın dutmak, güci yiticek Ka'beye varmaḫdur. 4b/9-11*

el-ḥamdüli'llāḥ (2) Ar. "Allah'a hamd olsun" mânâsına gelen Arapça bir şükür ibaresi." *Otuz üç kez sübhānallāḥ diye, otuz üç kez el-ḥamdüli'llāḥ diye ve otuz üç kez lâ ilāhe illal'lāḥ, otuz üç kez Allāhu Ekber diye 12a/5-7; Gicede yüz subḥānallāḥ, yüz el-ḥamdüli'llāḥ, yüz lâ ilāhe illa'llāḥ, yüz Allāhu Ekber, yüz estaḡfiru'llāḥ, yüz şalavāt eyide. 14b/8-10.*

Elif lām mīm (1) Ar. "Kur'an-ı Kerimde geçen Bakara Suresi'nin ilk beş ayetine verilen isimdir." *Kim ki Secde, Elif lām mīm ve Yâsin ve Tebārake [okısa] meşhedde 'azāb firışteleri görmeye. 15a/13-14.*

estaḡfiru'llāḥ (1) Ar. " 'Allah'tan af ve mağfiret dilerim' " anlamında duâ sözü. *Gicede yüz subḥānallāḥ, yüz el-ḥamdüli'llāḥ, yüz lâ ilāhe illa'llāḥ, yüz Allāhu Ekber, yüz estaḡfiru'llāḥ, yüz şalavāt eyide. 14b/8-10.*

evvābîn (1) Ar. Akşam namazından sonra kılınan altı rekâtlik nafile namazdır. *Altı rek'at şalāt-evvābîn diyü kıla. 11b/5-6.*

eyyām-ı beyyiz (1) Ar.+ Ar. "Her Arabi ayın on iki, on üç, on dört ve on beşinci günleri." *Eyyām-ı beyyiz ya'nî her ayuñ on üç, on dörd, on biş bu üç günün orucu beḡāyet şevābludur. 18a/10-11.*

farz (7) Ar. (1) "1. İslam dininde Allah'ın emri olduğu kesin bir delille sabit olan, yapılması sevabı, özürsüz olarak terki büyük günahı, inkârı ise küfrü gerektiren itikadi, ameli, ahlaki yükümlülük." *Daḥı başına meşî ide, başınuñ dörtde birine meşî virmek farzdur, artuḡına virmek sünnetdür 8a/7-8; (6) "2. Namazların, terkedilmesine izin verilmeyen, vakti geçirilse kaza edilmesi şart koşulan rekâtları." İrte farzından öñdin iki rek'at sünnet kıla 10a/14-11a/1; Kim ki irteniñ sünnetle farzı arasında bu du'âyı okusa 'azîm şevāblar virür, 11a/14-11b/1.*

farz-ı 'ayn (1) Ar.+Ar. "İslam dininde her mükellef Müslüman tarafından bizzat yapılması gereken farz." *Bu kadar bilmek farz-ı 'ayndur. 2b/1.*

Fâtıma (1) (k.a.) Ar. "609 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Peygamber Efendimizin son kızıdır." *Fâtıma du'āsı budur. 12b/11-12.*

Fātiḥa (5) Ar. "Kur'ân-ı Kerîm'in ilk sûresinin adı." *Vitirden soñra otururken iki rek'at nâfile kıla evvelinde Fātiḥa, İzā zülziletün; ikincide Fātiḥa, ḫulyā okuya. 11a/9-10.*

fazl (1) Ar. "Cömertlik, lütuf, kerem." *Eyü 'amel idenler Allāḥ va'desiyle, fazlıyla uçmaḡa girecegine, günāḥkârlar ki tevbesüz olsa kimi Allāḥ 'adlı-y-ıla girüp kimi Allāḥ 'afvı ile ve 'ilmi-y-le 'amel iden 'âlim şefâ'ati-y-ile uçmaḡa girecegine ve her eyü yavuz ve ḫayr şer Allāhu Te'âlâ taḫdîri-y-ile ve dilegi-y-ile olduḡına ve cemî' yaradılmış ne kim itse Tañrı Te'âlâ yaratduḡı-y-ıla ve buyruḡı-y-ıla olduḡına gönlü bile inanmaḫdur. 3b/1-6.*

ferāyiz (1) Ar. Farzlar. *Ḳāşır olanda ol sâ'ili geñez ḫılıvirem tā ki her nesneden öñdin i'tikād ve ferāyizi bileler. 2a/2-4.*

firişteh (13) Far. "Melek." *İy firiştehlerüm görün, ol kulum karavaşum beni sevdiği-çün nefsinı kahr itdiler. 19a/6-7; Her tamlası âbdest şuyınıñ bir firişte ola. 9a/1-2.*

fetvâ (1) Ar. "Bir mesele hakkında şeriatın hükmünü anlamak için sorulan soruya müftü tarafından muhatap zikredilmeden verilen cevap, sorunun şeri cevabı, hüküm." *Fetvâlarda ve her kim ki bir vaqt namâzı eksük olsa yüz kez kâfir elinde şehîd olsa ol bir vaqt namâzı kazâyâ koduğı, yuyımaz. 16a/2-4.*

fişra (2) Ar. "Fitre, oruç açma sadakası." *Zekât borcu olana kurbân dağı ve fişra dağı borç olur. 6b/3-4; Cemî' günâhlarını oruç yur, orucu fişra yur. 7a/2.*

ğaybet (3) Ar. "Arkadan konuşma, dedikodu, gıybet." *Bir dağı bu ki ğaybet itmek, ya'nî at çekmek, gerekse ol didüğü nesne anda olsun gerek olmasun. 16a/7-8; Ot kırı yaprağı eyle tiz yakmaz ki ğaybet kişinüñ 'amellerini yakduğı gibi, dir. 16a/10-11.*

ğusl (1) Ar. "İslam dininde, cünüplükten kurtulmak veya kendini mânen temiz hissetmek için dinî kurallara uygun şekilde yıkanma, boy abdesti alma." *Ağzına misvak şokmak âbdest alıcağ kırmaz ya ğusl idicek ağzın şuyla taldurmak. 6a/1-2.*

günâh (16) Far. "Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, masiyet." *Namâzı kazâyâ komağ ulu günâhdur. 15b/8; Umarın ki geçen yuluñ günâhların ve gelecek yuluñ günâhlarına keffâret ola didi. 18b/13-14.*

günâhkâr (2) Far. "Günah işleyen, günah işlemiş (kimse)." *Ya'nî günahkârın, günâhlarımı sen yarlığa, kim dağı yarlığa[yı]cı yokdur beni. 8b/12-13.*

hac (6) Ar. "İslam dininde şer'an zengin sayılan her Müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usullere göre Kâbe'yi ziyaret etmesi şeklindeki farz ibadet." *Eger hac itmedin ölürsen vaşiyet ide biraz mälından ki anuñ için hac idivireler ve eger bu didüğüm itmese dünyâdan âhirete imânla varımaz. 4b/14-5a/1-2.*

hadîş (5) Ar. "Hazreti Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri." *Kim ki kırk hadîşi ögrense veyâ ümmetüme öğretse kıyâmetde peygamberleriyle kopa didi hazreti Resül. 20b/12-13.*

hâfız (1) Ar. "Kur'an-ı Kerim'i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse." *Hâfız kelâm kıldı. 1b/8.*

Hağ (26) Ar. "Allahu Teala." *Yüz kez Hağ Te'âlâ anuñ-çün şalavât getüre. 12b/2; Hağ Te'âlâ bu üç günüñ orucını [dut] buyurdu. 18b/3.*

halâl (6) Ar. "Allah'ın müsaade ettiği şey, yasak olmayan; helal." *Namâzı kazâyâ komağ ulu günâhdur, birkaç mezhebde. kâfir olur, 'avratı boş olur, oğı harâmzâde olur, öldürseler kanı halâldür. 15b/8-10.*

hamd (1) Ar. "Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutf ve ihsanı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi." *Dünyâda hamd, 'âlem-i, âhiretde şefâ'at, 'âlemi anuñdur. 2b/13.*

harâm (14) Ar. "Dinin kesin bir delille yasakladığı, işlenmesi azabı, inkâr edilmesi küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış)." *Keñgel itse gözsüze gözsüz dise anı horlamağ- için harâmdur, ulu (10) günâhdur. 16a/9-10; Her gün kim harâm loğmadan yise aña uçmağ harâmdur didi. 17b/4-5.*

hazret (36) Ar. "Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder." *Fî'l-hâl Hazretten hitâb gele ki yalan şöyledi. 4a/11; Peyğamber hazreti şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem eydür. 7a/11.*

hesâb (2) Ar. "Amel defterindeki iyi ve kötü davranışların toplamı." *Ya'nî bitimi sağ elüme vir, hesâbumı geñez kı. 8a/5.*

hulle (1) Ar. "Cennet elbisesi." *Kabrin göz ırmayınca giñideler, uçmağdan hulleler ve döşekler getüreler dağı şâd ola. 4a/2-4.*

hür (1) Ar. "Cennet kızı, çok güzel kız veya kadın, huri." *Kıyâmet kopduğu sâ'at hûrlar geleler, öpe kuça uyaralar. 4a/7-8.*

hükm (2) Ar. "Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı, hüküm." Bu ifade, Allah'ın vereceği karar ve neticeyi vurguladığı için dini terimler içerisinde değerlendirilmiştir. *Yirde ve gökde anuñ hükminden çaşra nesne yoğdur. 2b/11.*

ibâdet (8) Ar. "İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma." *İmdi 'ibâdetüñ evveli Allâhu Te'âlâyı bilmekdür, andan İmâni bilmekdür, bunlar aşıldur. 2a/12-13; Oruç kimsenüñ uyuduğı 'ibâdetdür ve nefesi tesbîhdür. 19a/9-10.*

ikindü (2) "Öğle ile ikindi arasındaki zaman, ikindi namazı, ikindi." *Allâh rahmet kılsun, ikindüden öñindin dört rek'at sünnet kılına, aışşamdan soñra iki rek'at sünnet kılına. 11a/4-5; Namâzı olmayanuñ dîni yoğdur ve kim ki ikindü namâzın kılmasa cemî' amelin Allâhu Te'âlâ kabül eylemez. 15b/11-12.*

ilâhî (3) Ar. " 'Ey benim Allah'ım' anlamında Allah'a hitap sözü." *İlâhî tevbelü pâk eyle ve korkulardan emîn kılduğıñ kullardan eyle. 8b/13-14.*

imâm (3) Ar. "Cemaatle kılınan namazda en önde duran ve kendisine uyulan kimse." *İki yanına imamdan ve cemâ'atden kim varsa omuzındağı firîştehlere selâm vire. 10a/14-10b/1.*

imâmlık (2) Ar.+ T. "İmam olma işi." *Eger imâmlık kendü iderse imâmlığa diye ve dağı iki ellerin kulağına berâber götüre. 9a/14-9b/1.*

imân (8) Ar. "İnanma, inanç, İslâm dinini kabul etme." *Andan İmânuñ dört budağları vardur: Namâz, oruç, zekât, hac. 2a/14; Âhir vaqtında İmândan mahrûmdur. 16b/13.*

inşâallâh (2) Ar. "Allah dilerse, Allah isterse, Allah izin verirse." *Tañrı hışmına Tañrı hışmından yine Tañrıya şıgınuruz inşâallâh. 17a/13.*

İslâm (4) Ar. "Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık." Kur'an'a göre İslâm, kişinin kendisini yalnız Allah'a teslim etmesi, yalnız O'na kul olması, yalnız O'na ibadet etmesi demektir (Zöhre, 2018: 87). *Muhammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem peygamberüm, İslâm dînümdür. 3b/11; Zekât virmese İslâmı bütün olmaz. 6b/3.*

i'tikâd (4) Ar. "İnanma, kalben tasdik edek inanma, inanç." *Allâh'a nice i'tikâd itmek gerekdür. 2b/2-3.*

İzâ zülziletün (1) Ar. "Kur'an-ı Kerimdeki Zilzal Suresidir." *Vitirden soñra otururken iki rek'at nâfile kıla evvelinde Fâtiha, İzâ zülziletün; ikincide Fâtiha, kulyâ okuya. 11a/9-10.*

Ka'be (2) (y.a) Ar. "Bütün Müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah." *Ramazân orucın dutmak, güci yiticek Ka'beye varmağdur. 5b/11.*

kaabr (1) Ar. "Mezar, sin, kabir."-İnsan hayatının son bulmasından sonra defnedildiği yer olarak adlandırılır. Dolayısıyla ölümün gerçekleşmesinden sonra bulunulan mekândır. Kabr ifadesi dinî bir içeriğe sahiptir. *Kabrin göz ırmayınca giñideler, uçmağdan hulleler ve döşekler getüreler dağı şâd ola. 4a/2-4.*

każâ (3) Ar. "Vakti geçtikten sonra yapma." *Namâzı każaya komağ ulu günâhdur, birkaç mezhebde. 15b/8.*

keffâret (3) Ar. "İşlenmiş bir günah, suç veya kabahatin affi için şeriat hükmünce verilmesi veya yapılması gereken şey." *Umarın ki geçen yılañ günâhların ve gelecek yılañ günâhlarına keffâret ola didi. 18b/13-14.*

kelâm (1) Ar. "Söz, söylem." *Hâfız kelâm kıldı. 1b/8.*

kerem (1) Ar. "Lutuf, iyilik, merhamet, ihsan." Allah'ın insanlara bahşedeceği iyilik vurgulandığı için sözcük, dini terimler içerisinde ele alınmıştır. *Tevbesini Allâhu Te'âlâ gine kereminden kabül idecek, ağıladı. 18b/1.*

kerīm (1) Ar. "Ululuk, büyüklük." Bu ifade, Allah'ın yüceliğini vurguladığı için dini terimler çerçevesinde ele alınmıştır. *Ve'l-ḥālet ü hāzā ol kerīm pādīshāha şükürler olsun. 1b/11.*

ķible (1) Ar. "Müslümanların namazda yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe'nin bulunduğu yön." *Misāfir[likde ise] üç gün üç gicede bir kez yuya, ābdest ne vaqt sındisa günü ḥesābın andan duta, daḥı turı gele, ķibleye qarşu göge baķa 8b/5-7.*

ķiyāmet (5) Ar. Arapça kökenli olan sözcük, dünyanın sonu ve bütün insanların mahşerde toplanacağı gün anlamındadır (Türk-Koç, 2022: 1142). *Ķiyāmet kopduğı sā'at ḥūrlar geleler, öpe ķuķa uyaralar. 4a/7-8; Ķiyāmete degin bu 'azābda ola. 4b/3.*

ķitāb (4) Ar. "Allah tarafından vahiy yoluyla peygamberlere indirilen Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an." *Ķitābı Ķur'āndur, dūkeli ķitāblaruñ ulusıdur. 2b/13-14.*

ķul (10) "Allah'ın kendisine ibadet etmesi için yarattığı insan." *İlāhī tevbелü pāk eyle ve korkulardan emīn kılduđuñ ķullardan eyle. 8b/13-14; İlāhī ol ķuluñı benden ırak eyle. 15b/5-6.*

ķul hüve'llāhu eḥad (2) Ar. "Kur'an-ı Kerimde geçen İhlas sûresinin ilk ayetidir, halk arasında bu sureye verilen isimdir." *Kim ki kelecı itmedin yüz ķul hüve'llāhu eḥad okusa elli yıllık günāhı yarlığana didi. 14a/6-7.*

ķulyā (1) Ar. "Kur'an-ı Kerimde geçen Kāfirūn Suresine halk dilinde verilen isim." *İkincide Fātiha, ķulyā okuya. 11a/10.*

ķunūt (3) Ar. "Yatsı namazından sonra kılınan vitr namazında okunan dua." *Kunūt okuya, ķunūt bilmezse üç kez rabbenāđfırlı diye daḥı şalavāt getüre. 10b/5-6.*

Ķur'ān (12) Ar. "Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslām dīninin temel kitabı, kelām-ı kadim, Kur'ān-ı Kerim." *Ķur'ān Ḥaķ Te'ālānuñ sözıdür. 3a/3; Ḥaķ Te'ālā eydür: Ķur'ānda puta ŧapmañ ve yalan söylemen. 16a/13.*

ķurbān (2) Ar. "Allah rızasını umarak türü belli hayvanlardan kesilmek suretiyle yerine getirilen dini bir görev." *Zekāt borcı olana ķurbān daḥı ve fıtra daḥı borç olur. 6b/3-4.*

ķuşlık (2) (1) "1. Sabah ile öğle arasındaki vakit, duha, kuşluk." *Ramazān ve ta᧔avvu' orıcına gıce niyyet idemese irtesi ķuşlıđa degin niyyetüñ vaķtıdur. 3b/2-3;* (2) "2. Kuşluk zamanında kılınan nafıle namazı, kuşuk namazı, duha namazı." *Ve kim ki soñra dört rek'at işrāk namazın kılsa gün tođıncaķ bir ḥac sevābın vıre ve kim ki dört rek'at daḥı ķuşlık namāzın kılsa Ḥaķ Te'ālā cān acısın geñez kıla. 14a/10-12.*

lā ilāhe illa'llāh (3) Ar. "Allah'tan başka bir İlah yoktur." anlamına gelen Arapça bir ibare." *Gicede yüz subḥānallāh, yüz el-ḥamdüli'llāh, yüz lā ilāhe illa'llāh, yüz Allāhu Ekber, yüz estağfiru'llāh, yüz şalavāt eyide. 14b/8-10.*

la'net (3) Ar. "Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrūm olma, karşıdakinin bu af ve merhametten mahrūm kalmasını dileme, beddua etme, kargıma." *Cemī' maḥlūķāt içinde rüsvāy ola hep añā la'net okıyalar. 17a/5-6.*

maḥlūķāt (1) Ar. "Allah tarafından yaratılmış olan tüm varlıklar." *Cemī' maḥlūķāt içinde rüsvāy ola hep añā la'net okıyalar. 17a/5-6.*

maḥşer (6) Ar. "Āhıret hayatında bütün insanların, dünyada yaptıklarının hesābını Allah huzūrunda vermek üzere tekrar dirilip toplanacakları yer." *'Azābuñ daḥı ulusı maḥşerde ve cehennemdedür bir ķapı açılır. 4b/3-4; Eger birbiri-y-ile zinā itdi-y-ise meşedden ķopıcaķ birbirinüñ üzerinde şol zinā ider şüretile maḥşere iledeleler. 17a/4-5.*

mekrūḥ (2) Ar. "İslām dīninde haram olmadığı halde hoş görülmeyen veya yapılması yasaklanan durum, davranış." *Altmış gün aralığında oruç dutan kimesne gözine sürme çekmek, başına yađ dürtmek, saķız çıynemek mekrūhdur. 5b/11-12.*

meş (5) Ar. "Bir şeye el sürme veya bir şeyi elle sıvazlama." *Daḥı başına meş ide, başınuñ dörtde birine meş virmek farzdur, artuğına virmek sünnetdür. 8a/7-8.*

meşhed (3) Ar. "Bir kimsenin şehit düştüğü yer." *Ve meşhedde Nekîr, Munker adlu iki firişte çirkin yüzlü, yıldırım gözlü, gök gürlediği gibi âvâz ola. 3b/6-7.*

Muhammed Muştafâ (5) Ar. "571 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Allah tarafından kendisine Kurân-ı Kerim indirildi. Peygamberlerin sonuncusudur." *Muhammed Muştafâ şallallahu 'aleyhi ve sellem anuñ sevgülü kuludur. 2b/11-12.*

mü'min (1) Ar. "İnanan, iman eden." *Mü'min kardeşler [ve] oğlancukları dağı dîn bâbında bu vâcibleri bileler, mü'ellifine du'â ideler. 2a/4-5.*

münâfık (3) Ar. "Dış görünüşte Müslüman, gerçekte kâfir olan kimse." *Bu iki namâzda cemâ'ate gelmeyüp evinde kılan âşikâre münâfıkdur didi. 16/1-2.*

münâfıklık (3) Ar.+ T. "Münâfık olma durumu, iki yüzlülük, ara bozuculuk." *Ya'nî gönümi münâfıklıktan, ud yirümi yaramazlıktan şakla diye. 7b/7.*

Munker (2) Ar. "Kabirde ölüleri sorguya çeken iki melekten biri." *Eger 'amel yaramaz ise ol firiştelere ki Nekîr Munkerdür cevâb virmeye. 4a/9-10.*

mürsel (1) Ar. "Allah tarafından insanlara gönderilen peygamber." *Yüz yigirmi dört biñ peygamber üç yüz on üç mürsel, yüz dört pâre kitâblaruñ anuñ ululuğına ve şerî'at gereklü-y-idüğine ve ümmetüñ cemî' ümmetlerden yigligine şanuğdur. 2b/14-3a/1-2.*

Müsülmân (5) Ar. "İslam dininden olan kimse, Müslüman." *Müsülmân olana vâcibdür ki 'amelini yoymaya. 19a/14.*

müzd (2) Far. "Sevab." *Biş nesne orucın müzdin giderür. 19a/12-13.*

nâfile (1) Ar. "Bir kimsenin dînen mecbur ve mükellef olmadığı halde sırf Allah rızâsını kazanmak maksadıyla farz dışında kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve yaptığı her türlü hayırlı iş ve davranış için kullanılır." *Vitirden şoñra otururken iki rek'at nâfile kıla evvelinde Fâtiha, İzâ zülziletün; ikincide Fâtiha, kulyâ oğuya. 11a/9-10.*

namâz (50) Far. "İslam dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslam'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet." *Namâzı kazâya komağ ulu günâhdur, birkaç mezhebde. 15b/8; Namâz dînüñ diregidür. 15b/11; Bir vaqt namâz için seksen yıl cehennemde 'azâb ideler. 16a/5.*

namâzlağı (1) F.+T. "Üzerinde namaz kılınan seccade veya yayğı." *Andan şoñra kaftanı ve namâzlağı ve gevdesinde murdâr olmaya. 9a/3-4.*

Nekîr (2) Ar. "Mezarda ölüleri sorguya çeken iki melekten biri." *Ve meşhedde Nekîr, Munker adlu iki firişte çirkin yüzlü, yıldırım gözlü, gök gürlediği gibi âvâz ola. 3b/6-7.*

niyyet (11) Ar. "Namaz, oruç, abdest gibi ibâdetlere başlarken bu ibâdeti yapmaya karar verdiğini sözle söyleme veya içinden geçirme." *Ramazân ve ta'avvu' orucına gice niyyet idemese irtesi kuşlığa degin niyyetüñ vaqtıdur. 5b/2-3.*

oruç (42) Far. "Ramazan ayında Allah'a ibadet etmek amacıyla, imsaktan güneş batıncaya kadar ki geçen sürede birtakım ihtiyaç ve haz verici şeylerden kendini alıkoyma." *Cemî' günâhlarını oruç yur, orucu fitra yur. 7a/2; Bir kişi düşenbe, pençşenbe gün oruç duta. 18a/7; Oruçken her ne 'amel itse biri yidi yüz olur. 19a/10.*

öyle (2) "Öğle namazı ve öğle ezanı." *İRte farzından öñdin iki rek'at sünnet kıla, öylenüñ dört öñinde ve dört rek'at şoñında kıla. 10b/14-11a/1-2.*

peygamber (49) Far. "Allah'ın buyruklarını insanlara bidiren kimse." *Peygamber hazreti 'aleyhi's-selâm buyurur. 11a/6; Adem peygamber uçmağdan çıkıcağ teni karardı, güneş ıssı ol nâzük tenini yakdı. 18a/13-14.*

Rab (1) Ar. "Bütün mahlûkâtı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenabıhak, Allah, Tanrı." *Yâ Rab diye ve illâ böyle itmesek kiçikdür didi ve bu du'â peygamber hazretinüñ hâş du'âsıdur. 13a/12-13.*

rabbenâğfirî (1) Ar. "Namaz kılariken tahiyatta okunan dua." *Kunût bilmezse üç kez rabbenâğfirî diye dağı şalavât getüre. 11b/5-6.*

rahmet (4) Ar. "Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi." *Ya'nî beni rahmetüñle 'azâbuñdan kırtar, bereketlerüñ rüzî kı, uçmağ muştucısını işitdür, cehennemden âzâd eyle. 8a/12-14.*

Recep (1) Ar. "Arabi ayların Cemaziyelahir ile Şaban arasında kalan yedincisi, üç ayların ilki." *Zi'l ka'de ve Zi'l hicce kiçi bayram ve 'âşüre ve Recep bu aylaruñ pençşenbesini ve âzînesini ve âzîne irtesini bu üç gün oruç dutsa her üç gününe yüz yıllık oruç şevâbı virile, didi hazret-i Resül. 18b/7-9.*

rek'at (20) Ar. "Namazda kıyam, rükû ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm." *Her iki rek'at soñında tahiyât okuya. 10a/8; Aşşam namâzın ve vitri üç rek'at kıla, iki rek'atında tahiyâta otura. 10b/2-3.*

resül (4) Ar. "Peygamber, nebî." *Kim ki bu tesbîhleri namâzdan soñra okusa uçmağlarda dîdârdan mahrûm olmaya ve dağı Resül hazreti eydür. 12a/12-14.*

Resü'lillâh (3) Ar. "Allah'ın elçisi." *Tañrı hazretine didi Resüllu'l-lâh 'aleyhi'sselâm. 14b/8.*

rızık (3) Ar. "Allah tarafından herkese takdir edilen nîmet." *Yaradan ve rızık viren ve öldüren ve dirilden oldur. 2b/10-11.*

rukû' (4) Ar. "Namazda elleri dizlere dayayıp vücudun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkânından kıyamla secde arasında olanı, rükû." *Kim ki rukû'dan secdeden kalkıcağ, bilin toğrı kaldurmasa Hağ Te'âlâ ol namazı kabûl eylemez. 9b/13-14-10a/1.*

şalavât (13) Ar. "Peygamberimize saygı ifade etmek için okunan dua." *On kez şalavât eyide dağı Âyete'l Kürsî okuya, du'a kıla. 12a/11; Yüz kez Hağ Te'âlâ anuñ-çun şalavât getüre. 12b/2.*

secde (4) Ar. (3) "1. Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadiyle vücûdu alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma." *İmdi gerekdür ki namâzı hużû ile edeble kılasın; rukû'dan, secdeden bilüñi toğru kaldurasın. 10a/5-7 ; (1) "2. Kur'anda geçen bir surenin adı." Kim ki Secde, Elif lām mîm ve Yâsin ve Tebârake [okısa] meşhedde 'âzâb firiştelere görmeye. 15a/13-14.*

şevâb (31) Ar. "İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat, sevap." *Kim ki bunı kılsa dün namâzı şevâbından mahrûm kalmaya. 11a/11; Her 'amelüñ şevâbı uçmağdur, oruç şevâbı dîdârdur didi. 19a/4-5.*

şevâblu (1) Ar.+T. "Sevabı olan, sevaplı." *Eyyâm-ı beyyiz ya'nî her ayuñ on üç, on dörd, on biş bu üç günüñ orucı begâyet şevâbludur. 18a/10-11.*

Şırâţ (2) Ar. "Yol, cehennem üzerinde kurulmuş olduğuna inanılan dar ve geçilmesi güç köprü, Sırat köprüsü." *Ya'nî ayağımı Şırâţ köprüsinden muhkem eyle, tayındurma diye. 8b/3-4.*

süre (2) Ar. "Kur'ân-ı Kerîm'in en küçüğü üç, en büyüğü 286 âyetten meydana gelen ve Fâtiha, İhlâs, Nur gibi ayrı ayrı isimleri olan yüz on dört bölümünden her biri." *Qur'ândan bir süre veyâhüd üç âyet koşa. 9b/6-7.*

sübhâneke (2) Ar. "İslam dininde, Sünni mezheplerde namazın başlangıcında, iftitah tekbirinden hemen sonra okunan dualardan biridir." *Eved sübhâneke e'uzu okunmaz. 10a/8.*

sünnet (9) Ar. "Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı." *Dağı başına meş ide, başınuñ dörtde birine meş virmek farzdur, artuğına virmek sünnetdür. 8a/7-8.*

şefâ'at (3) Ar. "Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri." *Dünyâda hamd, 'âlem-i, âhiretde şefâ'at, 'âlemi anuñdur. 2b/13.*

şerī'at (1) Ar. "Herkesin uyması için konan her çeşit kural, kanun, yasa, düzen ve nizam." *Yüz yigirmi dört biñ peygamber üç yüz on üç mürsel, yüz dört pāre kitāblaruñ anuñ ululığına ve şerī'at gereklü-idüğine ve ümmetüñ cemī' ümmetlerden yigligine şanukdur. 2b/14-3a/1-2.*

şeytān (1) Ar. "Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis." *Ol gün şeytān katına yörenmeye ve ol günde ölse şehīd ola ve maşşere andan sevābı çok kimesne gelmeye meger iki yüz dimiş. 14a/14-14b/1-2.*

şükür (1) Ar. "Verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme." *Ve'l-hālet ü hāzā ol kerīm pādīşāha şükürler olsun. 1b/11.*

ţā'at (1) Ar. "Alah'ın emirlerine uyma, emredilene yapma." *Uçmağdan bir kapu açalar, sevine, dağı diyeler ki gör neden mahrūm oldun, dünyede ţā'at itmedüğüñ için diyeler, dağı ol kapuyı yapalar, cehennemden bir kapu açalar. 4a/14-4b/1-2.*

ţahāret (2) Ar. "İslām şerīatına göre, ibâdetten önce vücûdu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik." *ţahāreti şol elinüñ serçe barmağı ve yanındağı barmağla süre, sağ eliyle şu kıoya. 7b/3-4.*

taḥiyyāt (1) Ar. "Namazda otururken okunan dua." *Her iki rek'at soñında taḥiyyāt okuya. 10a/8.*

Tañrı (9) (8) "1. Allah, Rab, Tanrı." *Tañrı ḥışmına Tañrı ḥışmından yine Tañrıya şıgınuruz inşāillāh. 17a/13-14;* (1) "2. İlah, mâbut." *Allāhu Te'ālā benüm ve sizüñ Tañrımızdur. 3b/10-11.*

Tañrı Te'ālā (2) T.+Ar. "Yüce Allah, Allahu Teala." *Tañrı Te'ālā cemī' Müsülmānlar-ıla cemī' korkulu nesnelere biz za'if kıulların şaklaya inşā'Allāhu Te'ālā. 17a/14-17b/1.*

taṭavvu' (1) Ar. "Farz ve vâciplere ilâve olarak nâfile ibâdet yapma." *Ramazān ve taṭavvu' orıcına gice niyyet idemese irtesi kuşlığa degin niyyetüñ vaḳtıdur. 5b/2-3.*

te'ālā (40) Ar. " 'Şānı yüce olsun' anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır." *Yüz kez Ḥaḳ Te'ālā anuñ-çun şalavāt getüre. 12b/2; Tevbesini Allāhu Te'ālā gine kereminden kabül idecek, ağıladı. 18b/1.*

Tebāreke (1) Ar. "Asıl adı Mülk olan Kur'an-ı Kerim'in 67. sûresine ilk kelimesi "tebareke"den dolayı verilen isim." *Kim ki Secde, Elif lām mīm ve Yâsin ve Tebārake [okısa] meşhedde 'âzāb firişterleri görmeye. 15a/13-14.*

tesbīḥ (4) Ar. "Allah'ı şanına layık ifadelerle zikretmek." *Oruç kimsenüñ uyuduğı 'ibâdetdür ve nefesi tesbīhdür. 19a/9-10.*

tevbe (2) Ar. "İşlediği bir hatâdan, suç veya günahdan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme." *Tevbesini Allāhu Te'ālā gine kereminden kabül idecek, ağıladı, eyitdi. 18b/1*

teyemmüm (5) Ar. "Su bulunmayan yerde su niyetiyle toprak, kum vb. şeylerle abdest alma." *Teyemmüm şındı ve her nesne ki âbdest şıyar, teyemmüm şıyar. 19b/11-12.*

uçmağ (27) "Cennet." *Kim azacuğı cüzżām renci ola ve kim ki yüz kul hüve'llāhu eḥad okusa yigirmi köşk virile uçmağda. 14b/4-5; Bir dağı atanuñ, ananuñ, ulu kıardaşuñ, deyezenuñ göñlin ağırtsa uçmağ harāmdur. 16b/12-13; Ḥaḳ Te'ālā uçmağı yaradıcak söyle didi, uçmağ eyitdi. 17b/10.*

ümmet (4) Ar. "Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk." *Ḥaḳ Te'ālā du'āda çok yalvaranı sever ve kim ki kırık ḥadīsi öğrense veyā ümmetüme öğretse kıyāmetde peygamberleriyle kıopa didi ḥazreti Resül. 20b/11-13.*

vâcib (3) Ar. "Yapılması gerekli olan, terkedilmesi caiz olmayan husus." *Mü'min kıardaşlar [ve] oğlancuıkları dağı dīn bâbında bu vâcibleri bileler, mü'ellifine du'ā ideler. 2a/4-5.*

Vaḳa'atü (1) Ar. "Kur'an-ı Kerim'in 56. suresinin adıdır." *Kim ki İzā, Vaḳa'atü okusa yoḥsullık görmeye. 15a/12-13.*

va'llāh (1) Ar. " 'Allah için, Allah hakkı için' mânâsına gelen büyük yemin."-Bu sözcük herhangi bir ifadede Allah'ın adını vermek için kullanılan bir ant sözcüğüdür. Allah adının verildiği bir ifade olduğu için dinî terimler içerisinde değerlendirilmiştir. *Va'llāh qarībün mücīb kitābuñ adın Şükür-nāme kodum. 2a/5-6.*

vird (1) Ar. "Belirli zamanlarda manevi bir görev olarak düzenli şekilde okunan ayet, esma-i hüsnâ veya dualar." *Peygamber hazreti 'aleyhi's-selām ve ammā Qur'an virdi peygamber hazreti 'aleyhi'sselām eydür. 15a/5-6.*

vitr (2) Ar. "Yatsı namazından sonra kılınan üç rekatlık namaz, salat-ı vitir [iki rekattan sonra bir rekat daha kılındığı için bu adı almıştır]." *Ahşam namāzın ve vitri üç rek'at kıla, iki rek'atında tahıyyāta otura. 10b/2-3.*

Yaradan (1) "Her şeyi yaratan, Allah, Tanrı, hâlık." *Yaradan ve rızq viren ve öldüren ve dirilden oldur. 12a/10-11.*

yarlığa- (4) "Suçu bağışlamak, günahı affetmek." Bu sözcük, Allah'ın affedicilik vasfını vurguladığı için dini terimler içerisinde değerlendirilmiştir. *Kim ki bu du'âyı okusa günāhların yarlığayam, hâcetlerin kabûl idem. 13a/3.*

yarlığa[yı]cı (1) "Affedici, bağışlayıcı." *Ya'nî günahkârın, günāhlarımı sen yarlığa, kim dağı yarlığa[yı]cı yokdur beni. 8b/12-13.*

yarlığın- (1) "Günahı bağışlanmak, mağfiret olunmak, affedilmek." *Kim ki kelecı itmedin yüz kul hüve'llāhu ehad okusa elli yıllık günāhı yarlığana didi. 14a/6-7.*

Yâsin (2) Ar. "Kur'an-ı Kerim'in 36. suresinin adı." *Ve kim ki andan soñra Yâsin okusa Haq Te'alâ hâcetlerin dilemedin kabûl ide. 14a/9-10.*

yatsu (2) Ar. "Yatsı namazı." *Kim ki yatsu namāzın ve irte namāzın dağı cemâ'at-ıla kılsa irteye degin 'ibâdet itmişçe şevâb yazılır. 15b/13-14.*

yazuğ (1) "Günah, cürüm." *Kiyâmet haq, yazuğ müzd terâzûsı 3a/12-13.*

zekât (6) Ar. "İslam dininin beş şartından biri olarak, sahip olunan ve belli bir miktarı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi." *Zekât virmese İslâmı bütûn olmaz. 6b/3.*

Zi'l hicce (1) Ar. "Arabi ayların, zilkade ile muharrem arasında kalan ve onuncu günü kurban bayramı olan on ikincisidir." *Zi'l ka'de ve Zi'l hicce kiçi bayram ve 'âşûre ve Recep bu aylaruñ pençşenbesini ve âzînesini ve âzîne irtesini bu üç gün oruç dutsa her üç gününe yüz yıllık oruç şevâbı virile, didi hazret-i Resûl. 18b/7-9*

Zi'l ka'de (1) Ar. "Arabi ayların şevval ile zilhicce arasında kalan on birincisi." *Zi'l ka'de ve Zi'l hicce kiçi bayram ve 'âşûre ve Recep bu aylaruñ pençşenbesini ve âzînesini ve âzîne irtesini bu üç gün oruç dutsa her üç gününe yüz yıllık oruç şevâbı virile, didi hazret-i Resûl. 18b/7-9.*

SONUÇ

Çalışmada yer verilen terimlerin içinde tasavvufa ait söz varlığında da benzer anlamda veya yakın anlamla kullanılan terimler yer almaktadır, ancak seçilen terimler dinî terimlerdir. Eserde bunlardan başka bazı tasavvufi terimler de yer almış olabilmekle birlikte çalışmanın sınırları bu sözcüklerle çizilmiştir.

Birden fazla sözcükten oluşan terimlerin 16 tanesi Arapça terkip şeklindedir. Belirtili isim tamlaması 1, sıfat tamlaması 5 ve bağlama grubu şeklinde 1 terim bulunmaktadır. İki sözcükten oluşan terimlerden 1 tanesi de Farsça + Türkçe (âbdest al) sözcükten oluşmaktadır.

Dinî terimlerin semantik dağılımı ve tespit edilen başlığa ait olan terimler, Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo-1

Dinî Terimlerin Dağılımı	Semantik	Dinî Terimler
İbadet Adından Oluşanlar		âbdest, âbdest al-, aḥşam, ‘amel, evvâbîn, ğusl, hac, ikindü, kurbân, nâfile, namâz, oruç, öyle, taṭavvu‘, teyemmüm, vitr, yatsu, zekât
Peygamber Adından ve Özel Şahıs İsimlerinden Oluşanlar		Âdem, ‘Âyişe, Ebū Yūsuf, elçi, Fâtıma, Muḥammed Muştafâ, mürsel, peygamber, resûl, Resûlu’llâh
Eylem Adından Oluşanlar		‘afv, ‘ahd, bañla-, buyruḡ, buyur-, dirilt-, mesh, niyyet, rahmet, secde, şefâ‘at, şükür, tâ‘at, tahâret, tesbîh, tevbe, yarlıġa-, yarlıġan-
Ahiretle İlgili Olanlar		âḫiret, ‘âlem-i âḫiret
Dünyaya Ait Olanlar		maḥlûkât
Dinî İfade, Ayet İsmi Belirtenler		‘aleyhi’s-selâm, Allâhu Ekber, âyet, Âyete’l Kürsî, du‘â, el-ḥamdüli’llâh, Elif lâm mîm, emr, estaġfiru’llâh, farz, farz-ı ‘ayn, ferâyiz, firîşteh, fiṭra, günâh, ḥadîs, ḥâfız, ḥalâl, ḥamd, ḥulle, ḥür, ḥükm, ‘ibâdet, İlâhî, imâm, imâmlık, imân, inşâallah, İslâm, i’tikâd, kadîm, kazâ, kelâm, kıyâmet, kul, kul hüve’llâhu eḫad, kulyâ, lâ ilâhe illa’llâh, mü'min, Müsülmân, müzd, namâzlaġu, rek‘at, rızık, rukû‘, sünnet, şerî‘at, şeytân, te‘âlâ, Tebareke, ümmet, vâcib, va’llâh
Özel Gün/Zaman İsimlerinden Oluşanlar		‘arefe, cum‘a, eyyâm-ı beyyiz, kuşlık, Recep, Zi'l ħicce, Zi'l ka‘de
Günah Sayılan/Olumsuz Unsurlardan Oluşanlar		ġaybet, ḥarâm, la‘net, mekrûḫ yazuḡ
Dua Adlarından Oluşanlar		cevâmi‘-i kevâmil, kunût, Qur‘ân, rabbenâġfirli, şalavât, sübhâneke, taḫiyyât, vird
Nitelik Bildirenler		âbdestsüz, ‘âbid, âzâd, âzâdlu, ‘azîm, bâṭıl, câyiz, cehennemlik, dervîş, fazl, günâhkâr, ḫazret, kerem, kerîm, şevâblu, yarlıġa[yı]cı
Hayvan Adından Oluşanlar		Burâḡ
Hesaba Çekilme İle İlgili Olanlar		ḫesâb
Mizaç ve Huy Adlarından Oluşanlar		cömerd, dürüst, edeb, münâfık, münâfıklık
Dine Ait Sözcükler		dîdâr, dîn
Sûre Adından Oluşanlar		Duḫân, Fâtıḫa, İzâ zülziletün, sûre, Vaḡa‘atü, Yâsin

Allah Adından Oluşanlar	âhîr, Allâh, Allâhu Te'âlâ, Hâk, Rab, Tañrı, Tañrı Te'âlâ, Yaradan
Kutsal Kitap Adlarından Oluşanlar	kitâb
Yer-Yön Bildirenler	cehennem, Ka'be, kabr, kıble, maşşer, meşşed, Şırât, uçmağ
Tatlı Adından Oluşanlar	'aşûre
Karşılık, Bedel Bildirenler	'azâb, fetvâ, keffâret, şevâb
Nesne Adı Bildirenler	biti
Topluluk Bildirenler	cemâ'at
Melek Adlarından Oluşanlar	Münker, Nekîr

KAYNAKÇA

Adıgüzel. A. (2016), Râhatu'n-Nüfus'ta cinsel sağılık ile ilgili terimler. *Turkish Studies*, 11(4), 19-66. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.

Adıgüzel. A. (2022). *Bâh-nâme (cinsel sağılık) terimler sözlüğü*. Hiperyayın.

Ağzıtemiz, M. (2016). *Şükür-nâme (inceleme-transkripsiyonlu metin-Türkiye Türkçesine aktarım-dizin-ekler dizini)*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi.

Ağzıtemiz, M. (2018). Mahmud bin şeyh Fahreddin'in Şükür-nâme adlı eseri, *International Journal of Language Academy*, 6(5), 113-121.

Develi, H. (2008). *Osmanlı Türkçesi kılavuzu 1-2*. Kesit Yayınları.

Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (2013). *Yeni tarama sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erginli, Z. (2006). *Metinlerle tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kalem Yayınevi.

Göztepe, Y. (2018). Sivas Ziya Bey kütüphanesinde bulunan yazma tasavvufi eserler. *Akademiar Dergisi*, 5, 13-46.

Karadüz, A. (2009). Sözlük, sözcük anlamı ve öğrenme üzerine. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 636-649.

Karagöz, İ. vd. (2010). *Dinî kavramlar sözlüğü*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özçam, Ç. & Deniz, S. (2022). Mu'ñnü'l-mürîd'de dinî terimler. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(4), 1094-1123.

Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Dile Yansımalarına Dair Bazı Gözlemler, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (I), 123-129.

TDK, (2005). *Türkçe sözlük (10. Baskı)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk, O. & Koç, F. (2022). Kitâb-ı Güzîde'de geçen din ve inançla ilgili söz varlığı üzerine. *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(4), 1137-1148.

Türk, O. & Koç, F. (2022). Kitâb-ı güzîde'de geçen ibadet adları üzerine. *Mecmua-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 15-21.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. ABC Kitabevi Yayınları.

Yakar, H. İ. (2009). Polonya kütüphanelerinde bulunan Türkçe el yazmaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 257-273.

Yazar, S. (2014). Osmanlı döneminde fıkıh sahasında yapılmış Türkçe tercümeleler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 12(23), 49-166.

Zöhre, A. (2015). Muhibbî dîvânı'nda dinî terim ve kavramlar. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 66-100.

Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

<http://lugatim.com/>

<https://sozluk.gov.tr/>